

ОСОБЛИВОСТІ НОРМАТИВНОГО КОНСТРУЮВАННЯ ОBOB'ЯЗКІВ ОСІБ, ЩОДО ЯКИХ ЗАСТОСОВУЮТЬСЯ ЗАХОДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

PECULIARITIES OF THE NORMATIVE CONSTRUCTION OF THE OBLIGATIONS OF PERSONS SUBJECT TO MEASURES TO SECURE CRIMINAL PROCEEDINGS

Яковенко М.А., аспірант кафедри кримінального процесу
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

В статті підіймаються актуальні для кримінальної процесуальної доктрини та правозастосовної практики питання, які пов'язані з конструюванням норм права, що закріплюють процесуальний порядок застосування заходів забезпечення кримінального провадження. Автор звертає увагу передусім на обов'язки, які покладаються на особу, щодо якої застосовуються заходи забезпечення. В статті аргументовано зазначається, що на відміну від категорії «права», категорія «обов'язки» не піддавалася ретельному вивченню на монографічному та дисертаційному рівнях, втім вони є важливим засобом забезпечення досягнення завдань та дієвості кримінального провадження. Автор звертається до наукових думок, щодо поняття обов'язків, аналізує конструкцію норм права, які встановлюють обов'язки при застосуванні заходів забезпечення кримінального провадження, та приходить до висновку, що законодавець непослідовний в своєму підході, адже розглядувані норми в одних випадках конструюються через встановлення обов'язку, в іншому через закріплення обмеження чи заборони. В статті зроблено висновок, що така побудова норми не зовсім бажана, оскільки зрозуміла професійним суб'єктам кримінології провадження, а для непрофесійних його учасників межує з правовою невизначеністю. Однак, причину такої побудови треба шукати в диференціації норм права по видах за різними критеріями та, зокрема, залежно від характеристик припису, що в них міститься, на дозвільні, зобов'язуючі та заборонні. Разом з тим, заборонні та зобов'язуючі норми дуже схожі між собою, оскільки обов'язок певної поведінки дорівнює забороні не виконувати інші дії, ніж ті які зобов'язаний суб'єкт має вчинити. Та навпаки, заборона певної поведінки дорівнює покладенню обов'язку вчиняти ті дії, які не заборонені. Заборона – це також обмеження в можливості певної поведінки, але категоричне. При конструюванні заборон законодавець створює заборонні норми права, які містять правовий обов'язок особи утриматися від вчинення певних дій. Заборона характеризує той вид зобов'язуючої поведінки, яка убезпечує від вчинення певних дій, вказує на пасивний обов'язок, тобто категорично вимагає не вчиняти певні дії, утриматися від них, тоді як зобов'язуюча норма вимагає виконання певних дій, на суб'єкта покладається активний юридичний обов'язок їх вчинити.

Ключові слова: кримінальне провадження, заходи забезпечення кримінального провадження, запобіжні заходи, норма кримінального процесуального права, юридичний обов'язок.

The article raises the issues relevant to the criminal procedural doctrine and law enforcement practice which are related to the construction of legal norms that enshrine the procedure for application of measures to ensure criminal proceedings. The author focuses primarily on the obligations imposed on a person subject to such measures. The article argues that, unlike the category of 'rights', the category of 'obligations' has not been thoroughly studied at both monographic dissertation levels, yet they are an important means of ensuring the achievement of the objectives and effectiveness of criminal proceedings. The author refers to the scientific opinions on the concept of obligations, analyses the construction of legal provisions which establish duties when applying measures to ensure criminal proceedings, and comes to the conclusion that the legislator is inconsistent in his approach, since the rules under consideration are constructed in some cases by establishing an obligation, and in other cases by fixing a restriction or prohibition. The article concludes that such a construction of the norm is not entirely desirable, since it is understandable to professional participants of criminal proceedings, and for non-professional participants it borders on legal uncertainty. However, the reason for this structure should be sought in the differentiation of legal norms by type according to various criteria and, in particular, depending on the nature of the prescription contained therein, into permissive, obligatory and prohibitive. At the same time, prohibitive and obligatory norms are very similar to each other, since the obligation to perform certain necessary behavior is equal to a prohibition not to perform actions other than those that the obliged subject must perform. Conversely, the prohibition of certain behavior is equal to the imposition of an obligation to perform actions that are not prohibited. A prohibition is also a restriction on the possibility of certain behavior, but it is categorical. When constructing prohibitions, the legislator creates prohibitive norms that contain a legal obligation of a person to refrain from performing certain actions. The prohibition characterizes the type of obligatory behavior which protects against certain actions, indicates a passive duty, i.e. categorically requires not to perform certain actions, to refrain from them, while the obligatory rule requires certain actions to be performed, and the subject is under an active legal obligation to perform them.

Key words: criminal proceedings, measures to ensure criminal proceedings, preventive measures, norms of criminal procedure law, legal obligation.

Актуальність. Стаття 3 Конституції України проголошує «Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави... Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави» [1]. Отже, на конституційному рівні визначено, що найвищою соціальною цінністю в державі є права та свободи людини. Саме тому права людини та громадянина є ключовими категоріями юридичної науки та правозастосовної практики. Не є виключенням й кримінальна процесуальна діяльність, дотримання прав та законних інтересів особи під час здійснення якої, з огляду на її часто інтенсивно примусовий характер, набуває особливої актуальності.

Найбільш часто права людини визначаються, як «загальні та рівні можливості, об'єктивно зумовлені рівнем

розвитку суспільства й необхідні для задоволення потреб існування та розвитку в конкретно-історичних умовах» [2, с. 6]; як «юридичні можливості, що переходять людини, разом із правосуб'єктністю чи набуваються за допомогою такої і використовуються у передбачений та забезпечений законом спосіб задля досягнення конкретної чи абстрактної мети, визначеної людиною» [3, с. 146–147]; як передбачений чинним законодавством вид і міра можливої поведінки; закріплена нормою права можливість суб'єкта поводити себе певним чином у межах, що визначаються нормами права [4, с. 396].

Такий підхід, що існує в юридичній літературі стосовно змісту поняття «права людини» зрозумілий, адже термін «право» означає міру можливої поведінки людини, здійснення тих або інших дій, закріплених у нормативно-правових актах. Тобто це більш чітка категорія і варіанти його використання визначені в нормах законодавства. Саме

тому правам та законним інтересам осіб як у державі на конституційному рівні, так і в галузевому законодавстві приділяється найбільша увага в наукових дослідженнях, розробляються пропозиції щодо процесуальних механізмів забезпечення прав, свобод та законних інтересів особи [див: 5; 6; 7; 8; 9, с. 456]. Разом з тим, права не можуть бути безмежними. Особливо це стосується кримінального провадження, де з метою досягнення його дієвості можуть застосовуватися, зокрема, заходи забезпечення, що об'єктивно зумовлено потребами обмежити певні права та можливість реалізації законних інтересів особи та покласти на неї відповідні процесуальні статуси обов'язки.

На відміну від прав, обов'язки, що покладаються на особу у кримінальному провадженні не піддавалися ретельному вивченню на монографічному та дисертаційному рівні, втім вони є важливим засобом забезпечення досягнення завдань кримінального провадження. Отже **метою статті** є звернення уваги на ті обов'язки, які можуть покладатися на особу у зв'язку з застосуванням до неї заходів забезпечення кримінального провадження та, передусім, особливості нормативного конструювання норм, якими ці обов'язки передбачені.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Заходи забезпечення кримінального провадження в силу новизни їх нормативного регулювання та впливу на права, свободи та законні інтереси осіб у кримінальному провадженні є предметом постійної уваги науковців та практиків. У вітчизняній доктрині вже створено доволі потужне наукове підґрунтя стосовно визначення їх поняття, класифікації, мети, процесуального порядку застосування, забезпечення прав та законних інтересів осіб щодо яких вони застосовуються. Зокрема, проблеми теорії та практики застосування заходів забезпечення кримінального провадження комплексно на монографічному рівні розглядав В. І. Фариннік [10]; проблеми застосування запобіжних заходів – Т. Г. Фоміна [11]. Питання застосування окремих заходів забезпечення кримінального провадження та запобіжних заходів в своїх роботах тільки за останні декілька років на монографічному рівні досліджували О. Винокуров, О. Кучинська, [12], І. Гловюк, І. Зінковський [13], О. Капліна, О. Котова [14], Т. Кузубова, О. Юхно [15], Ю. Маринич, О. Хабло [16]. Ще більш потужним є база наукових статей з означеної проблематики.

Теоретико-прикладні основи діяльності слідчого судді в тому числі під час застосування заходів забезпечення кримінального провадження були у фокусі уваги С. Шаренко [17], О. Шило [18], В. Завтура [19] та інших вчених.

Однак, вивчаючи проблеми застосування запобіжних заходів, вчені основний акцент роблять на забезпеченні прав та законних інтересів осіб, щодо яких вони застосовуються, на процесуальному порядку застосування вказаних заходів, дефектах норм кримінального процесуального законодавства, стосовно нормативного регулювання розглядуваного інституту, оминаючи своєю увагою питання обов'язків, які покладаються на осіб стосовно яких застосовуються заходи забезпечення кримінального провадження. Щоправда, треба відмітити, що самі по собі обов'язки, як вимога держави до особи виконати певні дії, були предметом осмислення, однак питання сутності цих обов'язків, особливостей нормативного конструювання, місця обов'язків в структурі процесуального статусу особи, щодо якої застосовуються заходи забезпечення кримінального провадження, їх класифікації тощо, предметом глибоких наукових розвідок не були.

Отже, доцільним вбачаємо звернення до усвідомлення сутності поняття обов'язки, які покладаються на особу стосовно якої застосовуються заходи забезпечення кримінального провадження, відмежування цього поняття від суміжних понять та звернення до питання особливостей конструювання норм права, які закріплюють процесуальний порядок застосування вказаних заходів.

Виклад основних результатів дослідження. Якщо звернутися до правничої літератури, можна побачити, що обов'язки розглядаються як категорія, що корелює правам. Однак, якщо права особи постійно перебувають у фокусі уваги науковців, правозахисників, органів кримінальної юстиції, то до покладених на особу обов'язків в юридичному дискурсі звертаються не так часто. Таку ситуацію можна пояснити тим, що в сучасній правовій системі з її людиноцентричністю, акценти у законотворчості, правозастосуванні зміщуються саме в бік дотримання прав та законних інтересів особи. Нашу позицію підтверджують й науковці. Зокрема, Д. І. Сирота вказує, що недостатня увага до нормативного закріплення обов'язків пов'язана з тим, що протягом останніх десятиріч «в Україні мала місце ситуація, коли на перше місце виносилися права, свободи та законні інтереси приватних осіб. Це було обумовлено процесами розбудови правової державності, головним елементом якої завжди визнавалися наявність у її громадян розгалуженої системи прав, свобод та законних інтересів» [20, с. 392].

Створення «правозахисного клімату» обумовило формування суспільної свідомості з певним дисбалансом співвідношення уявлення про права та обов'язки, знівелювала останні. Обов'язки ніби відійшли в «тінь прав». Ситуація, що склалася, сприяла тому, що у вітчизняній кримінальній процесуальній науці, незважаючи на яскраво виражений примусовий характер кримінального процесу, подекуди істотні обмеження прав та свобод особи, яка бере участь у кримінальному провадженні, багато років як пріоритет розглядалися саме права, законні інтереси, свободи та необхідність створення механізмів їх гарантування.

Однак, для кримінального судочинства це має небезпеку, адже особа, фокусуючись на правах та їх реалізації як особисто так і в аспекті їх забезпечення органами досудового розслідування та судом, може нехтувати обов'язками, не виконувати їх, що потенційно може потягти вчинення кримінального процесуального чи кримінального правопорушення, недосягнення завдань кримінального провадження, передбачених ст. 2 Кримінального процесуально кодексу України (далі – КПК) [21].

В правничій доктрині й досі не розроблено визначення поняття обов'язків, не склалося узгоджених наукових підходів щодо питання про їх ознаки, структуру, класифікацію, порядок виконання тощо. Заради справедливості треба сказати, що певні кроки на шляху створення доктринальних підходів до усвідомлення сутності юридичних обов'язків у кримінальному процесі були зроблені за радянських часів, втім парадигма, що існувала в суспільстві, сприяла розгляду обов'язків скрізь призму їх соціально-класової природи, тому ані теорія права, ані вітчизняна сучасна кримінальна процесуальна наука не мають в своєму науковому спадку доктринальних підходів щодо багатьох важливих питань. Разом з тим, як слушно зазначила І. Р. Юрчак «відсутність повномасштабного аналізу поняття обов'язків особи, зовсім не означає недооцінки їх ролі в правовому регулюванні поведінки учасників суспільних відносин. Навпаки, всі науковці, які займалися вивченням проблеми обов'язків, одноставно підкреслюють їх важливе значення у зміцненні ... дисципліни і правопорядку» [22, с. 15].

Недостатність наукових розвідок щодо поняття «обов'язки» («юридичні обов'язки»), обумовлює необхідність звернутися до етимології розглядуваного поняття, робіт з теорії права, в яких науковці в тому чи іншому контексті зверталися до цього поняття, та на основі цього підґрунтя сформулювати авторський підхід стосовно правового феномену обов'язків взагалі та у кримінальному провадженні при застосуванні заходів забезпечення кримінального провадження зокрема. Слід звернути увагу, що представники галузевих юридичних наук в силу їх предмету дослідження також звертаються до вказаного поняття

в тих чи інших контекстах, однак основні закономірності і тенденції розвитку та функціонування всіх аспектів права у його зв'язку з іншими суспільними явищами, а також формулювання вихідних для інших юридичних наук понять здійснює саме загальна теорія права [9, с. 19]. Тобто перш ніж фокусуватися на предметі нашого дослідження варто усвідомити підходи до базової категорії, яка розробляється в теорії права.

У сучасній мові під обов'язком розуміється те, чого треба беззастережно дотримуватися, що слід безвідмовно виконувати відповідно до вимог суспільства або виходячи з власного сумління [23, с. 645].

Правники в юридичному дискурсі не створили визначення поняття, яке б істотно в силу фахової специфіки відрізнялося від етимології побутового розуміння цього слова, щоправда, мабуть, додали конкретизації. Зокрема, під обов'язками розуміють: «встановлену нормами права міру належної поведінки особи» [9, с. 315], «комплекс вимог, що пред'являються до особи» [24, с. 38]; «вид та міру належної поведінки особи» [25, с. 231]; «вид та міру належної поведінки зобов'язаної особи» [26, с. 31]; вид та міру необхідної поведінки суб'єкта [4, с. 392; 27, с. 153]; вид та міру необхідної поведінки зобов'язаного суб'єкта правовідносин, встановлену правовими нормами і забезпечувану державою для задоволення інтересів уповноваженої особи [28, с. 377]; «встановлені і гарантовані державним примусом вимоги до поведінки індивіда, офіційна міра належної поведінки» [29, с. 200]; не тільки належне, але й можливе в людській поведінці [див.: 30, с. 22]; мінімальні вимоги суспільства до особи, елементарне домагання потрібної (бажаної) поведінки, виконання якої абсолютно необхідне для нормального функціонування суспільства [31, с. 22].

Як бачимо все різноманіття підходів науковців до розуміння юридичних обов'язків має як спільні ідеї, єдині риси, так і особливі акценти. Їх системне усвідомлення дозволяє синтезувати наступні важливі моменти: 1) обов'язки являють собою вид певної поведінки; 2) вони також є мірою поведінки; 3) йдеться про необхідну чи належну поведінку; 4) вона має бути суспільно необхідною (корисною) і державно доцільною; 5) має обов'язково закріплюватися в нормах права; 6) обов'язки мають бути об'єктивно зумовлені важливими потребами; 7) вони існують і розвиваються в межах певних правовідносин; 8) виконання обов'язків має гарантуватися державним примусом; 9) наслідком невиконання є встановлення відповідальності. Синтезувавши підходи науковців, ми таким чином визначили ознаки предмету нашого дослідження.

Як відомо з метою досягнення дієвості кримінального провадження стосовно особи можуть бути застосовані заходи забезпечення кримінального провадження (ч. 1 ст. 131 КПК). В. І. Фаринник у дисертації на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук визначає ЗЗКП як передбачені КПК України індивідуально визначені заходи, спрямовані на забезпечення дієвості кримінального провадження, які застосовуються щодо конкретної особи і пов'язані з покладенням на неї певних обов'язків та обмеженням її прав і свобод [32, с. 26].

Отже, на думку вченого ЗЗКП полягають у покладенні на особу певних обов'язків, які здатні забезпечити дієвість кримінального провадження. Звернення до нормативного конструювання норм Розділу II КПК, який унормовує застосування ЗЗКП та їх різновидів – запобіжних заходів, дозволяє констатувати наявність особливостей побудови вказаних норм права. Зокрема, безпосередній обов'язок на особу, стосовно якої вони покладаються, не завжди чітко та зрозуміло зазначений в нормі права. Так ст. 133 КПК «Виклик слідчим, прокурором» прямо не закріплює обов'язку особи з'явитися за викликом: «1. Слідчий, прокурор під час досудового розслідування має право викликати підозрюваного, свідка, потерпілого або іншого учас-

ника кримінального провадження у встановлених цим Кодексом випадках для допиту чи участі в іншій процесуальній дії» [21]. Лише ст. 133 КПК в системному зв'язку з п. 1 ч. 7 ст. 42, п. 1 ч. 1 ст. 57, п. 1 ч. 2 ст. 66 КПК дає можливість згенерувати обов'язок, який покладається на підозрюваного, потерпілого, свідка – прибути за викликом до слідчого, прокурора, слідчого судді чи суду.

Безпосередньо вказується на обов'язок особи, щодо якої застосовується ЗЗКП, наприклад, у ст. 165 КПК «Виконання ухвали слідчого судді, суду про тимчасовий доступ до речей і документів», яка передбачає: «1. Особа, яка зазначена в ухвалі слідчого судді, суду про тимчасовий доступ до речей і документів як володілець речей або документів, зобов'язана надати тимчасовий доступ до зазначених в ухвалі речей і документів особі, зазначеній у відповідній ухвалі слідчого судді, суду» [21].

Також ст. 194 КПК передбачено, що якщо під час розгляду клопотання про обрання запобіжного заходу, не пов'язаного з триманням під вартою, прокурор доведе наявність обґрунтованої підозри у вчиненні кримінального правопорушення, наявність ризиків, недостатність застосування більш м'якого запобіжного заходу щодо особи, то слідчий суддя, суд застосовує відповідний запобіжний захід та «зобов'язує підозрюваного, обвинуваченого прибувати за кожною вимогою до суду або до іншого визначеного органу державної влади, а також виконувати один або кілька обов'язків, необхідність покладення яких була доведена прокурором, а саме: 1) прибувати до визначеної службової особи із встановленою періодичністю; 2) не відлучатися із населеного пункту, в якому він зареєстрований, проживає чи перебуває, без дозволу слідчого, прокурора або суду; 3) повідомляти слідчого, прокурора чи суд про зміну свого місця проживання та/або місця роботи;» тощо (ч. 5 ст. 194 КПК) [21] (*розрядка наша – М. Я.*).

Разом з тим, можна знайти також конструювання норм, якими встановлюється порядок застосування ЗЗКП до особи, через встановлення заборон. Така модель міститься в ч. 6 ст. 194 КПК, яка, зокрема, встановлює обмежувальні заходи. Так, в інтересах потерпілого від злочину, пов'язаного з домашнім насильством суд може застосувати до певної особи один або декілька таких обмежувальних заходів: 1) заборона перебувати в місці спільного проживання з особою, яка постраждала від домашнього насильства; 3) заборона наблизитися на визначену відстань до місця, де особа, яка постраждала від домашнього насильства, може постійно чи тимчасово проживати, тимчасово чи систематично перебувати у зв'язку із роботою, навчанням, лікуванням чи з інших причин; 3) заборона листування, телефонних переговорів з особою, яка постраждала від домашнього насильства, інших контактів через засоби зв'язку чи електронних комунікацій особисто або через третіх осіб тощо [21].

На наш погляд, такий підхід стосовно нормативної моделі побудови Розділу II КПК має сенс для правозастосовників, які обізнані в теорії права, тлумаченні норм права, проблемах правозастосування, особливостях конструювання правових норм, однак може бути незрозумілим пересічній особі, щодо якої норма права застосовується. Як неодноразово зазначали науковці «у кримінальному судочинстві значення логіки в побудові законодавчих конструкцій, їх смислової завершеності, повноти, конкретності, точності кримінально-процесуального закону важко переоцінити, оскільки розрив між думкою законодавця та її текстуальним вираженням, відступи від вимог законодавчої техніки здатні спричинити серйозні правові наслідки» [33, с. 30]. Відсутність правової визначеності при застосуванні норми права, а тим більше той, яка здатна істотно обмежити свободи, права та законні інтереси особи, та пов'язана з застосуванням ЗЗКП, «значно ускладнює процес правореалізації, здатна породити конфліктну ситуацію, може призвести до інваріантності позицій правозасто-

совника, відсутності уніфікації правозастосовної практики, що, зрештою, негативно позначиться на дотриманні прав і законних інтересів осіб, які залучаються до сфери кримінального процесу» [33, с. 31].

Наведене конструювання норм КПК обумовлює звернення до усвідомлення співвідношення понять «правовий обов'язок» та «правова заборона». Між заборонаю та обов'язками дійсно можна спостерігати тісний взаємозв'язок, адже на перший погляд, обов'язок певної необхідної поведінки дорівнюється забороні не виконувати інші дії, ніж ті які зобов'язаний суб'єкт має вчинити. Та навпаки, заборона певної поведінки дорівнює покладенню обов'язку вчиняти ті дії, які не заборонені. Однак, такий взаємозв'язок, без проведення розмежування вказаних понять, може негативно позначитися на уявленнях про обов'язки. Як ми зазначали вище, до ознак юридичного обов'язку авторами включається те, що обов'язки це міра належної, необхідної поведінки, а відтак невиконання покладеного обов'язку заборонено. Рівним чином можна казати, що й право особи, яке є мірою можливої поведінки, також містить заборону обирати іншу поведінку, ніж та, яка вказується в нормі права, як можливий та бажаний варіант. До такого виноски підштовхують й науковці, зокрема, Н. М. Оніщенко та О. В. Зайчук зазначають, що юридичний обов'язок це міра необхідної поведінки, яка передбачає утримання від порушення заборон та необхідність виконання зобов'язань [4, с. 396]. Більш того, цим твердженням науковці ототожнюють обов'язки та заборони.

Лексико-граматичне тлумачення [33, с. 148–154] дає нам зрозуміти, що заборона це «наказ не робити чогонебудь» [23, с. 282]. Власне, семантика цього слова й може бути покладена у підґрунтя усвідомлення сутності розглядуваних понять. Тобто заборона – це також обмеження в можливості певної поведінки, але категоричне. При конструюванні заборон законодавець створює заборонні норми права, які містять правовий обов'язок особи утриматися від вчинення певних дій, або повну прогібіцію, інтердикт на їх вчинення. Як зазначали вчені, саме заборони виражають саму суть права, яка полягає в тому, щоб вичерпно, чітко, зрозуміло заборонити все негативне, суспільне небезпечно, та таким чином взяти під

охорону всю іншу позитивну поведінку [34, с. 195]. Тобто можна констатувати, що заборона характеризує той вид зобов'язуючої поведінки, яка убезпечує від вчинення певних дій, вказує на пасивний обов'язок, тобто категорично вимагає не вчиняти певні дії, утриматися від них.

Відповідь на проблемне питання полягає в специфіці норм права. Все різноманіття норм права, яке міститься в законодавчих актах, як відомо, поділяється за різними критеріями. Одним з них є класифікація норм права за характером приписів на дозвольні, зобов'язуючі та заборонні [35, с. 131–132]. Лише законодавець визначає, який різновид норми має бути передбачений під час конструювання норми чи інституту. Коли зобов'язуючі норми права, як от наведені нами вище положення ч. 1 ст. 165, ч. 5 ст. 194 КПК, вимагають виконання певних дій, то поведінка суб'єкта має бути активною, тобто на суб'єкта покладається активний юридичний обов'язок. Коли йдеться про дотримання, як форму реалізації права, то суб'єкт має утриматися від заборонених державою дій, тобто його поведінка має бути пасивною. Тобто законодавець встановлює пасивний юридичний обов'язок, який, як правило, реалізується в формі бездіяльності, а норма права конструюється в формі заборони.

Проведене дослідження дає нам підстави зробити наступні висновки. Вчені розглядають заходи забезпечення кримінального провадження, як заходи, спрямовані на забезпечення дієвості кримінального провадження, які застосовуються щодо конкретної особи і пов'язані з покладенням на неї певних обов'язків та обмеженням її прав і свобод. Тобто основний наголос при конструюванні цього поняття робиться на покладення на осіб певних обов'язків. Однак розділ II «Заходи забезпечення кримінального провадження» містить в своєму змісті як зобов'язуючі так і заборонні норми, що побудовані не через обов'язок, а через заборону. Безмовно, при конструюванні норм кримінального процесуального права, які закріплюють застосування заходів забезпечення кримінального провадження, бажано таким чином здійснювати нормативне регулювання, щоб уникати правової невизначеності, адже особа-адресат цієї норми має чітко усвідомлювати той обов'язок, як міру єдино можливої і необхідної поведінки, який на неї покладається.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України : від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141 Ред. від. 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Рабінович П. Сучасне європейське праворозуміння. *Право України*. 2006. № 3. С. 4–6.
3. Кучинська О. П., Іванов М. С. Загальнотеоретичне та праксеологічне розуміння прав людини. *Вісник кримінального судочинства*. 2017. №1. С. 142–148.
4. Загальна теорія держави і права : (основні поняття, категорії, прав. конструкції та наук. концепції) : навч. посібник / за ред. О. В. Зайчука, Н. М. Оніщенко. К.: Юрінком Інтер, 2016. 400 с.
5. Забезпечення прав, свобод і законних інтересів особи на стадії досудового розслідування : монографія / В. Г. Дрозд, А. В. Пономаренко, С. Є. Абламський та ін.; Держ. Наук.-досл. Ін-т; Харків. Нац. Ун-т внутр. Справ. Херсон: Вид. дім «Гельветика», 2019. 498 с.
6. Фоміна Т. Г. Забезпечення слідчим процесуальних прав підозрюваного : монографія. Харків: НікаНова, 2014. 232 с.
7. Основні права людини: німецько-український правовий вимір : монографія / за ред. Мельніка Р. С. Одеса : Видавничий дім Гельветика, 2022. 404 с.
8. Чистякова А. Права людини в умовах воєнного стану : практичний посібник. К.: Юрінком Інтер, 2024. 316 с.
9. Загальна теорія права : підручник / [О. В. Петришин, Д. В. Лук'янов, С. І. Максимов, В. С. Смородинський та ін.]; за ред. О. В. Петришина. Харків : Право, 2020. 568 с.
10. Фаринник В. І. Застосування заходів забезпечення кримінального провадження : теорія та практика [Текст] : монографія / В. І. Фаринник. К.: Алерта, 2017. 548 с.
11. Фоміна Т. Г. Застосування запобіжних заходів у кримінальному провадженні : проблеми теорії і практики : монографія [Наук. Ред. О. О. Юхно]. Харків : Право, 2020. 576 с.
12. Винокуров О., Кучинська О. Захист прав підозрюваного при затриманні та застосуванні запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою: теорія і практика : монографія. К.: Алерта, 2020. 258 с.
13. Зінковський І. П., Гловнюк І. В. Повноваження слідчого при обранні, зміні та скасуванні заходів забезпечення кримінального провадження : доктрина і практика : монографія. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2020. 420 с.
14. Капліна О. В., Котова О. С. Процесуальний порядок арешту майна у кримінальному провадженні : монографія. Одеса : Вид. Дом «Гельветика», 2021. 288 с.
15. Кузубова Т. О., Юхно О. О. Тимчасовий доступ до речей і документів: теоретичні і прикладні проблеми : монографія. За загальною редакцією доктора юридичних наук, професора О. О. Юхна. Харків : ФОП Панов А. М., 2019. 348 с.
16. Хабло О. Тимчасовий доступ до речей та документів у системі заходів забезпечення кримінального провадження [Текст] : монографія / О. Хабло, Ю. Маринич. Київ : Видавничий центр "Кафедра", 2024. 264 с.

17. Шаренко С. Л. Теоретико-прикладні основи діяльності слідчого судді в кримінальному провадженні : монографія / С. Л. Шаренко. Харків : Право, 2021. 480 с.
18. Шило О. Г. Теоретико-прикладні основи реалізації конституційного права людини і громадянина на судовий захист у досудовому провадженні в кримінальному процесі України : монографія. Х.: Право, 2011. 472 с.
19. Завтур В. А. Особливості доказування при розгляді та вирішенні слідчим суддею та судом клопотань про застосування заходів забезпечення кримінального провадження : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Одеса, 2017. 251 с
20. Сирота Д.І. Обов'язки громадян як один з центральних елементів їх правового статусу. *Форум права*. 2009. № 2. С. 389-393. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/items/78a2ed5f-167e-4750-a670-2b2dc72b0d2f>
21. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. *Офіційний вісник України*. 2012. № 37. Ст. 1370. Ред. від 26.12.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>
22. Юрчак І.Р. Обов'язки особи: теоретико-правовий вимір : дис. канд юрид наук, Львів: Львівський державний ун-т внутрішніх справ, 2016. 185 с.
23. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. К. : Ірпінь : ВТФ «Перун», 2001. 1440 с.
24. Бородин І.Л. Адміністративно-правові способи захисту прав та свобод людини і громадянина : дис.... д.ю.н. / Бородин І.Л. Х., 2004. 405 с.
25. Загальна теорія права: Підручник / За заг. ред. М.І. Козюбри. К.: Ваїте, 2015. 392 с.
26. Словник термінів і визначень з курсу «Загальна теорія держави і права» : Навчальний посібник. Київ: Українська академія внутрішніх справ, 1995. 80 с.
27. Майданник О.О. Конституційне право України : навчальний посібник. Київ Алерта, 2011. 380 с.
28. Велика українська юридична енциклопедія : у 20 т. Х.: Право, 2016 Т. 3 : Загальна теорія права / редкол.: О.В. Петришин (голова) та ін. ; Нац. Акад. прав. наук. Україн ; Ін-т держави і права імені В.М. Корецького НАН України ; Нац юрид. ун-т імені Ярослава Мудрого. 2017. 952 с.
29. Крестовська Н.М., Матвеева Л.Г. Теорія держави і права. Підручник. Практикум. Тести. : підручник. Київ, Юрінком інтер, 2015. 584 с.
30. Черновол О.П. Юридичні обов'язки людини і громадянина: теоретичні моделі правового забезпечення та реалізації : дис. канд. юрид. наук. К: Інститут держави і права ім. В.М. Корецького, 2019. 206 с.
31. Гіда Є.О. Поняття і загальна характеристика прав, свобод і обов'язків громадян України. *Вісник Луганськ. Акад. внутр. справ МВС імені 10-річчя незалежності України*. 2005. № 2. С. 22-30.
32. Фаринник В.І. Теоретичні, правові та праксеологічні проблеми застосування заходів забезпечення кримінального провадження в кримінальному процесі України : дисертація на докт. юрид. наук 12.00.09. Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Київ, 2017. 565 с.
33. Капліна О. В. Правозастосовне тлумачення норм кримінально-процесуального права: монографія. Х. : Право, 2008. 296 с.
34. Стец О. Н. Юридичні засоби подолання правового нігілізму як фактору злочинності. *Право і суспільство*. 2015. № 4. Частина 4. С. 193-202.
35. Рабінович П.М. Основи загальної теорії права та держави. Навч. Посібник. Вид. 9-у, зі змінами. Львів: Край, 2007. 192 с.